

Г. І. Лемко

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

СОЦІАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ: ДЕФІНІЦІЯ ПОНЯТТЯ

Статтю присвячено дослідженню дефініції понять «проєктування» та «соціальне проєктування». У дослідженні проаналізовано процес формування проєктування та соціального проєктування. Зазначено особливості проєктування на кожному етапі розвитку. Визначено важливість історичного аналізу становлення соціального проєктування. Встановлено, що воно пройшло шлях від проєктування як технічної діяльності до традиційного проєктування (дизайн, містобудування), прогностичної проєктної структури діяльності (соціальний прогноз, планування, конструювання) і завершального етапу – нетрадиційного проєктування, що отримало назву «соціальне».

Поняття «проєкт», що з'явилося в науковій літературі, тлумачиться як «технічний проєкт», «суспільний проєкт», «проєкт суспільного устрою». Формування проєктування відбувається в межах інженерної діяльності. Це пов'язано з необхідністю передачі графічного зображення інженером на виробництво. Знову ж таки відслідковується суто технічні властивості соціального проєктування того часу. В той час частіше зустрічається поняття соціальної інженерії.

По суті соціальне проєктування відокремлюється від технічного та на етапі розвитку вбирає в себе властивості та риси планування, прогнозування та конструювання.

Із середини ХХ ст. починається розвиток соціального проєктування.

Науковці по-різному трактують сутність поняття «проєктування», і немає єдино прийнятої дефініції. Але провідна ідея багатьох визначень полягає в тому, що проєктування – це створення образу бажаного майбуття.

Соціальне проєктування – це конструювання індивідом, групою чи організацією дії, спрямованої на досягнення соціально значущої мети, яка є локалізованою за місцем, часом і ресурсами. Сутність соціального проєктування полягає в конструюванні бажаних станів майбутнього.

Соціальне проєктування можна зарахувати до інноваційної діяльності, оскільки воно передбачає чітко сконструйовані дії, локалізовані за часом, місцем і ресурсами.

Зазначено, що соціальне проєктування є інноваційною соціальною технологією, спрямованою на прогнозування та програмно-цільову реалізацію соціальних нововведень.

Ключові слова: проєктування, соціальне проєктування, соціальна робота, історія розвитку, процес становлення.

Постановка проблеми. У період сучасності Україна перебуває в руслі реформ та перетворень, які потребують змін та модернізації. На цьому шляху основним завданням є реформування всіх сфер суспільного життя. На шляху до реформування життєдіяльності суспільства важливим є використання проєктування та соціального проєктування.

Для результативного застосування проєктування та соціального проєктування під час реформування слід з'ясувати зміст цих понять. Тепер проєктування та соціальне проєктування знаходяться на етапі становлення та дедалі більше привертають увагу сучасних науковців та дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті нашого дослідження певний науковий інтерес становлять праці, де проаналізовано теоретичні основи проєктування та соціального проєктування, таких дослідників, як Г. Антонюк, О. Безпалько, Т. Бутченко, В. Глазичев, М. Довга, Т. Дрізд, В. Киричук, Т. Костева, Н. Лапін, Г. Михайлишин, Г. Нагорна, О. Пометун,

Д. Пузіков, Ж. Тощенко, Л. Тюття, Н. Харитонов, В. Шкурко та інші.

Метою статті є розкриття та узагальнення наукових уявлень про сутність понять «проєктування» та «соціальне проєктування».

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи історію становлення соціального проєктування, окремі дослідники стверджують, що з'явилося воно ще за античних часів, інші вважають, що виникло у 70-х роках ХХ ст. З давніх часів у роботах відомих діячів трапляються проєктні елементи. Однак саме поняття «соціальне проєктування» зустрічається в сучасній науці не так давно. У 20–30 роках минулого століття з'явилося проєктування соціальної культури, нових суспільних відносин, нового мислення людини.

Соціальне проєктування ХХ ст. розвивалося поступово. Воно пройшло шлях від проєктування як технічної діяльності до традиційного проєктування (дизайн, містобудування), прогностичної проєктної структури діяльності (соціальний прогноз, планування, конструювання) і завершального

етапу – нетрадиційного проектування, що отримало назву «соціальне».

Поняття «проект», що з'явилося у науковій літературі, тлумачиться як «технічний проект», «суспільний проект», «проект суспільного устрою». Формування проектування відбувається в межах інженерної діяльності. Це пов'язано з необхідністю передачі графічного зображення інженером на виробництво. Знову ж таки відслідковується суто технічні властивості соціального проектування того часу. В той час частіше зустрічається поняття соціальної інженерії [4, с. 50].

По суті соціальне проектування відокремлюється від технічного та на етапі розвитку вибирає в себе властивості та риси планування, прогнозування та конструювання.

Із середини ХХ ст. починається розвиток соціального проектування. У цей час соціальна інженерія починає спиратися на соціальні знання і тому розвивається така сфера, як проектування факторів впливу на соціальні процеси. Але все ж таки, як зазначає Г. Нагорна, «соціальне проектування спрямоване не на створення нових відносин, а на усунення конфліктів на виробництві. Крім того, проектування починає використовуватися в процесі дизайну та містобудування» [10, с. 452].

Наприкінці 1960-х рр. йдеться вже про соціальну діяльність, соціальний інститут, зацікавлення соціальним проектуванням збільшується. Таким чином відбувається переосмислення самого проектування.

У наш час соціальне проектування проходить активну стадію формування. Тепер інженерна діяльність та проектування міняються місцями, включаючи як виробництво, так й усі сфери соціальної практики. Необхідність використання соціального проектування існує в багатьох сферах суспільного життя.

Науковці по-різному трактують сутність поняття «проектуювання», і немає єдиної дефініції.

Наприклад, Т. Бутченко суттю феномена «проектуювання» вважає випереджальне відображення дійсності, яке орієнтоване на діяльнісно-конструктивне освоєння внутрішньої природи соціального об'єкта та перебуває в єдності з активністю людини [3].

Учені Л. Тондл, І. Пейша феномен проектування зараховують до особливого типу інтелектуальної діяльності, суттєвою рисою якої є процес створення проекту – прототипу, прообразу передбаченого або можливого об'єкта, спеціальна, концептуально обґрунтована і технологічно забезпечена діяльність зі створення бажаної майбутньої системи [15].

Якщо виходити з визначення дослідників І. Колеснікової, М. Горчакової-Сібірської, проектування – це «тісно пов'язана з наукою та інженерією діяльність зі створення проекту, створення

образу майбутнього передбачуваного явища» [6, с. 20]. На думку вчених, традиційне тлумачення терміна «проект», що увійшов у педагогічну галузь із технічної (інженерної) науки, прийнято представляти як реалістичний задум, план про бажане майбутнє, сукупність певних тимчасових дій, документів (розрахунків, креслень, макетів тощо), текстів для створення якого-небудь реального об'єкта, предмета, теоретичного продукту чи послуги. Він поєднує як раціональне обґрунтування задуму, так і конкретний спосіб щодо його безпосереднього здійснення [6].

У словнику із професійної освіти подано таке тлумачення понять «проект», «проектуювання»: це створення проекту – прототипу, прообразу передбачуваного або можливого об'єкта (стану) [12, с. 270].

Дослідники В. Бурков та Д. Новіков вважають, що «проект – це обмежена в часі цілеспрямована зміна окремої системи із заздалегідь встановленими вимогами до якості результатів, можливими межами витрат засобів і ресурсів та специфічною організацією» [2].

А. Цимбалару вважає, що «проект – це система реалізації спланованих послідовних дій, спрямованих на досягнення певного передбаченого результату; під проектом, з одного боку, розуміється результат діяльності – отриманий продукт (продуктивний аспект), а з іншого – інноваційна форма організації спільної роботи, спрямованої на досягнення певного результату (діяльнісний аспект)» [11].

Узагальнюючи, можна зазначити, що проектування – це створення образу бажаного майбуття.

Одним із різновидів проектування є соціальне проектування, сутність якого науковці також висвітлюють по-різному.

Основоположником теорії соціального проектування вважається Г. Антонюк. Він трактує його як «розробку науково обґрунтованої моделі раціональних характеристик конкретних соціальних організмів чи їх станів у контексті вирішення певних соціальних задач, внаслідок чого соціальне проектування розуміють як універсальний та самостійний вид діяльності, що спрямована на створення соціальних об'єктів, процесів, явищ, стає сполучною ланкою між виробником соціальних благ та споживачем.

Значний внесок у розвиток цього поняття зробив Т. Дрізде як фундатор певних підходів до соціального проектування:

1) об'єктно орієнтований. Відповідно до нього соціальне проектування має за мету створити прообраз майбутнього об'єкта або модернізацію наявного, і важливо, що проектуватися можуть не тільки будівлі, підприємства, виробництва, як у попередні періоди, а й соціальні зв'язки, відносини, соціальна сфера загалом;

2) суб'єктно орієнтований. Згідно з цим підходом соціальне проектування розглядають як розробку проекту індивідом, який представляє інтереси певної групи людей, верств населення, соціальних прошарків;

3) проблемно орієнтований підхід виник пізніше, ніж попередні підходи, і спрямований на усунення соціальних проблем шляхом вироблення можливих варіантів їх вирішення з урахуванням проведених досліджень та наявних ресурсів [5, с. 13].

Г. Михайлишин та М. Довга вважають, що «соціальне проектування – це самостійна теоретична та практична інноваційна діяльність індивіда, групи осіб чи організації, яка спрямована на конкретну цільову групу з наданням відповідно до її особливостей послуг за допомогою визначених ресурсів, конкретного часу, місця, методів та заходів, націлених на досягнення очікуваних результатів (кількісні та якісні)» [9, с. 142].

На думку В. Курбатова, соціальне проектування – це науково-теоретична і одночасно практична діяльність зі створення проєктів розвитку соціальних систем, інститутів, об'єктів на основі соціального передбачення, прогнозування та планування їх соціальних якостей і властивостей. Це дає змогу керувати соціальними процесами і є вираженням того нового, що характеризує тенденції соціального розвитку [8].

Проектування в соціальній роботі визначають як індивідуалізовану творчість соціального працівника, особистісний стиль, ідеологію менеджера соціальної роботи [7], конструювання соціальної дійсності [1]. У контексті практики соціальної роботи проектування можна розглядати як складник управління соціальних установ і, відповідно, менеджменту фахівців соціальної сфери, як соціальну технологію, метою якої є прогнозування та програмно-цільова реалізація соціальних нововведень. Відповідно, соціальне проектування можна зарахувати до інноваційної діяльності, оскільки воно передбачає чітко сконструйовані дії, локалізовані за часом, місцем і ресурсами [13, с. 105].

Соціальне проектування – це конструювання індивідом, групою чи організацією дії, спрямованої на досягнення соціально значущої мети, яка є локалізованою за місцем, часом і ресурсами. Сутність соціального проектування полягає в конструюванні бажаних станів майбутнього. Метою соціального проектування є організація процесу, який дає початок змінам у соціальному середовищі [14, с. 7].

Висновки і пропозиції. Таким чином, дослідження процесу розвитку проектування допомагає чітко з'ясувати зміст цього поняття в процесі розвитку суспільства. Проектування в процесі еволюції відокремлюється від технічного проектування і збагачується рисами та властивостями плану-

вання та прогнозування. Соціальне проектування переплітається з новими тенденціями соціального розвитку і виступає інновацією в соціальному розвитку суспільства. Перспективи подальших наукових досліджень полягають у виявленні актуальних проблем використання соціального проектування.

Список використаної літератури:

1. Безпалько О. Соціальне проектування : навч. посіб. Київ, 2010. 127 с.
2. Бурков В., Новиков Д. Как управлять проектами: научно-практическое издание. Москва : СИНТЕГ – ГЕО, 1997. 188 с.
3. Бутченко Т. Соціальне проектування: проблема взаємозв'язку суспільних потреб і державних інтересів : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03. Дніпропетровськ : Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 2011. 37 с.
4. Васильєва И. Историческая эволюция проектирования. *Вестник Полесского государственного университета. Серия общественных и гуманитарных наук: научно-практический журнал.* 2014. № 1. С. 50–55.
5. Дридзе Т., Орлова Э. Основы социокультурного проектирования. Москва : Российский институт культурологии, 1995. 148 с.
6. Колесникова И. Педагогическое проектирование : учебное пособие [для высших учебных заведений] / под. ред. В. Сластенина, И. Колесниковой. 3-е изд., стер. Москва : Академия, 2008. 288 с.
7. Костева Т. Особливості технології проектування в соціальній сфері. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія».* Серія: Педагогіка. 2016. Т. 270. Вип. 258. С. 47–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2016_270_258_11.
8. Курбатов В., Курбатова О. Социальное проектирование : Учебное пособие. Ростов н/Д. : Фенікс, 2001. 416 с.
9. Михайлишин Г., Довга М. Соціальне проектування як один із прогресивних засобів подолання проблем молодих сімей у Івано-Франківській області. *Освітній простір України.* 2019. № 17. С. 139–146.
10. Нагорна Г. Соціальне проектування: історія становлення та розвитку. *Молодий вчений.* 2016. № 5 (32). Травень. С. 451–454.
11. Педагогічне проектування / авт.-упорядн. А. Цимбалару. Київ : Шкільний світ, 2009. 128 с.
12. Професійна освіта : словник : навчальний посібник / уклад. С. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Ничкало. Київ: Вища школа, 2000. 380 с.
13. Романовська Л. Особливості соціального проектування в соціальній роботі. *Педагогіка форму-*

вання творчої особистості у вищій і загально-освітній школах. 2020. № 68. Т. 1. С. 104–108.

14. Технології проектування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу : теоретико-практичний аспект : посіб-

ник. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. 336 с.

15. Тондл Л., Пейша И. Методологические аспекты системного проектирования. *Вопросы философии*. 1987. № 2. С. 87–96.

Lemko H. Social design: definition of the concept

The article is devoted to the study of definitions of the concepts of “design” and “social design”. The study analyzes the process of formation of design and social design. Features of designing at each stage of development are specified. The importance of historical analysis of the formation of social design is determined. It is established that it has gone from design as a technical activity to traditional design (design, urban planning), then - the forecast project structure of activity (social forecasting, planning, constructing), and as a final stage – non-traditional design, called social.

The concept of “project”, which appeared in the scientific literature, is interpreted as “technical project”, “social project”, “project of social order”. The formation of design occurs within engineering activity. This is due to the need to transfer the graphic image to production by an engineer. Again, the purely technical properties of social design of that time are traced. At that time, the concept of social engineering is more common.

Essentially, social design is separated from technical and at the stage of development absorbs the properties and features of planning, forecasting and constructing.

From the middle of the XX century the development of social design has begun.

Scientists interpret the essence of the concept of “design” differently and there is no single accepted definition. But the leading idea of many definitions is that design is the creation of an image of the desired future.

Social design is constructing by an individual, group, or organization an action aimed at achieving a socially significant goal that is localized in place, time, and resources. The essence of social design is to construct the desired states of the future.

Social design can be attributed to innovation activity, as it involves clearly designed actions, localized in time, place and resources.

It is noted that social design is an innovative social technology aimed at forecasting and program-targeted implementation of social innovations.

Key words: *design, social design, social work, history of development, process of formation.*